

УДК 378.22:005.95-051

ЮРІЙ ДЗЕКУН

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА В ЕКОНОМІЧНОМУ ВИЩІ

У статті аналізується проблема розвитку творчого потенціалу майбутніх менеджерів в умовах вищої школи. Розглядаються чинники, що сприяють такому розвитку чи гальмують його. Автор торкається проблем стимулювання розвитку творчого потенціалу майбутнього менеджера економічної галузі. Розглядає в контексті індивідуального підходу особливості мотивації студента щодо творчої навчальної діяльності. Формулює вимоги до викладача як організатора розвивального середовища під час вивчення іноземної мови.

***Ключові слова:** економічний виш, студент, майбутній менеджер, творчий потенціал, викладач, вивчення іноземної мови, розвивальне середовище.*

Постановка проблеми. Професія менеджера в нашій країні привертає увагу значної кількості випускників загальноосвітніх шкіл, розглядається як одна з найперспективніших для успішної кар'єри. Проте практика показує, що далеко не всі, хто отримав відповідний диплом, здатні проявити себе в обраній професії на належному рівні, виправдати сподівання як власні, так і роботодавця. Все частіше піднімається питання про те, що кількість дипломованих менеджерів, підготовлених українськими вишами, перевищує попит українського ринку. Але, як зазначає С. Франк, «сьогодні можна говорити про перевиробництво менеджерів, але не грамотних керівників» [3]. Тому різноманітні аспекти проблеми вдосконалення професійної підготовки менеджера залишаються в силі.

Одним із актуальних у цьому контексті завдань є розвиток творчого потенціалу майбутнього менеджера. Володіння професійними знаннями, сформованість відповідних умінь і навичок виступають засадами конкурентоздатності молодого фахівця, але тривала успішна управлінська діяльність неможлива без творчого підходу до ситуацій, що виникають, та здатності до пошуку оптимальних рішень, які часто лежать за межами стандартного бачення. Тож професійна підготовка менеджера повинна орієнтуватися також і на розвиток особистісних якостей, що забезпечують його здатність до творчого вирішення управлінських проблем.

Огляд літературних джерел. Проблеми професійної підготовки менеджера торкалися у своїх працях чимало вітчизняних дослідників (Ю. Атаманчук, В. Берека, Т. Бірюкова, М. Гриньова, О. Ельбрехт, О. Капітанець, С. Л. Кравченко, Т. Коваль, О. Куліш, В. Локшин, О. Орлов, А. Петрова, О. Самохвал, І. Силадій, О. Фастовець, Г. Чередніченко, Н. Черненко та ін.). На сьогодні у цій сфері лежать сподівання суспільства на науково обгрунтовану організацію процесів у різних галузях, що здатні позитивно вплинути на розвиток як економічної, так і гуманітарної складових життя нашої держави.

Формування творчих якостей особистості майбутнього фахівця розглядається дослідниками найбільшою мірою в галузі педагогічної освіти (І. Гриненко, О. Дунаєва, Н. Єсіна, В. Загвязинський, С. Ковальова, Л. Манчуленко, О. Матвеева, Т. Нікішина, О. Отич, М. Поташник, Р. Серьожникова, Т. Столярова, С. Хмельковська, С. Яланська та ін.). Проте цілком обґрунтованим є інтерес до аналогічного аспекту підготовки майбутніх військових (А. Машталір), інженерів (О. Попова), перекладачів (О. Шупта) та інших фахівців, оскільки творчі аспекти професіоналізму розглядаємо як основу професійного саморозвитку, що забезпечує здатність інтегрувати значущі складники ситуації з метою віднайдення оптимального способу для її вирішення.

Тому прагнення проаналізувати психолого-педагогічні чинники розвитку творчого потенціалу майбутнього менеджера в умовах економічного вишу, що становить **мету** нашої статті, є однією із актуальних спроб удосконалити підготовку менеджера-економіста з позицій особистісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Під творчим потенціалом ми, слідом за А. Лукановською, розуміємо синтетичну якість індивіда, «що характеризує міру її можливостей ставити і вирішувати нові завдання у сфері діяльності, яка має суспільне значення» [1, с. 634]. Він поєднує в собі, – говорить дослідниця, окреслюючи змістову структуру творчого потенціалу, – перетворювально- предметні (навички, уміння, здібності), пізнавальні (інтелектуальні здібності), аксіологічні (ціннісні орієнтації), комунікативні (морально психологічні якості), художні (естетичні здібності) можливості.

Розвиток творчого потенціалу як дитини, так і людини різної стадії дорослості, на будь-якому віковому етапі, ми розглядаємо як одне з основних завдань педагогічного впливу, що передбачає усвідомлення вихованцем (учнем, студентом) себе як суб'єкта творчої діяльності, об'єктивізацію самооцінки у цій сфері; мотивацію творчого самовияву; формування умінь і навичок творчої діяльності, яка постає засобом особистісного (якості людини як особистості) і діяльнісного (якості людини як учня, професіонала тощо) самовираження. Причому всі зазначені процеси не є строго послідовними, вони можуть мати перебіг на різному рівні свого вияву, залежно від конкретної ситуації, синхронізуючись у ході вирішення того чи іншого завдання і набуваючи самостійного значення у ході рефлексивного осмислення власної особистості. Множинність цих процесів формує певне креативне середовище (більш чи менш яскраво виражене), де кожен студент отримує сприятливі чи гальмівні імпульси щодо розвитку свого творчого потенціалу.

Можна припустити, що гальмівні імпульси пов'язані із зниженням цінності творчого самовияву в цьому середовищі (налаштованістю студентів і викладача переважно на репродуктивні способи опанування навчального змісту). Проте досвід показує, що це не зовсім так.

У студентському віці людина, зазвичай, має як достатню внутрішню незалежність, так і навчальний досвід для того, щоб застосовувати ті способи діяльності, які більшою мірою сприяють її навчальному успіху. Успішність навчання, слідом за А. і Н. Шевченко, ми розглядаємо в широкому розумінні як «проходження по ступенях і рівнях освіти, оволодіння знаннями, уміннями, навичками, розвиток особистого потенціалу, формування соціальної компетентності, адаптацію в соціумі, входження в професійну діяльність» [5]. Але у вузькому розумінні навчальний успіх як цілісний висновок студента щодо якості отриманого результату підпорядковується трьом групам критеріїв: зовнішні офіційні (оцінка викладача), зовнішні неофіційні (оцінка найближчого оточення) і внутрішні (самооцінка). В ідеалі, успіх має означати досягнення високої оцінки за всіма цими критеріями, хоча на практиці часто домінує один із них.

З іншого боку, жодна з цих груп, тим більше – їхня сукупність у дійсності може не забезпечити об'єктивної оцінки. В умовах колективного навчання і викладач, і кожний окремо взятий студент перебувають у «своєї» індивідуальній ситуації, тобто, для

кожного з них ситуація має свій образ, свої позитивні й негативні чинники, сприяє формуванню власних уявлень про перспективи розвитку цієї ситуації стосовно цілей, які він щодо неї ставить, і досягнень, на які він розраховує. Відповідно до цього в студентів формується стратегія і тактика поведінки, індивідуальний зміст і способи включення до діяльності, уявлення про її оптимальний результат, що, власне, й виступає основним внутрішнім критерієм власних здобутків. На викладача ж покладається завдання оптимального збалансування чинників зазначеної ситуації як у цілому, так і щодо окремих студентів, об'єктивація їхніх уявлень і розширення наявних можливостей. Тобто, він постає перед проблемою узгодження чималої множини індивідуальних цілей з провідною метою діяльності, яку він організує.

Ця проблема не є виключною для вищої школи, вона завжди турбує педагогів там, де умови навчання передбачають різні рівні сформованості у тих, хто навчається, значущих для цього процесу характеристик. До прикладу можна розглянути твори відомого педагога-новатора кінця минулого століття В. Шаталова, який акцентував чимало своїх професійних знахідок саме у зв'язку з необхідністю узгоджувати інтереси (в психолого-педагогічному сенсі цього поняття) всіх і кожного, що надто непросто в умовах класно-урочної системи навчання. Адже, «якщо розділити клас на 3 нерівні частини, то значна кількість учнів виявиться саме в помірному поясі... Але ж добра половина дітей опиниться в полярних областях. Одна з них – «сильні»..., друга – «слабкі». Розмірковуючи про щоденне життя цих категорій учнів, педагог із сумом зауважує, що і ті, й інші програють від усередненого підходу: слабшим рано чи пізно забракне мужності виставляти себе перед учителем і однокласниками в невідгладному світлі, і вони підуть на прямий обман, представляючи, як свої, результати чужої праці. Сильніші ж, говорить Шаталов, «щоденно працюють із «недозавантаженням», все більше утверджуючись у своїй «всесильності» і «привілейованості»» [4, с. 160]. У таких умовах формування особистості враховується не стільки її реальний потенціал, скільки ймовірний, а відтак – від педагога вимагається чимало зусиль, аби наблизитися до дійсного «я» дитини, спроектувати відповідну йому навчально-виховну модель.

Попри всі відмінності навчального процесу в загальноосвітній і вищій школі, необхідність особистісно зорієнтованого підходу до студента не менш гостро постає перед педагогом як одна з умов ефективності здійснюваного навчального процесу. За словами С. Яланської [7, с. 27], «виходячи з концептуальних засад сучасної вітчизняної освіти, що ставить своїм завданням формування творчої особистості, метою виховання й навчання повинне бути становлення такої людини, яка осягнула власну сутність і своє покликання, яка не спиниться на шляху самовдосконалення, тобто активної діяльності, побудованої на засадах творчості. Сучасність вимагає від української педагогічної вищої школи створення умов для творчого розвитку студентів, в яких тільки й може бути сформована творча особистість. Таким чином, завдання кожного викладача – допомогти студентові повірити у власний успіх, створити всі умови для творчого розвитку особистості», що неможливо при відведенні тому, хто навчається, виключно стандартизованої, усередненої ролі у дидактичній взаємодії. І хоча авторка говорить про педагогічний виш, її думка повною мірою відображає одне з найважливіших завдань підготовки фахівців загалом у професійній сфері «людина – людина», і викладач економічного вищого навчального закладу так само повинен прагнути постійно «створювати ситуації й контексти, в яких студенти набувають досвіду пізнавальної й соціальної активності, міжособистісної взаємодії» [2, с. 4].

У цьому аспекті нам імпонує думка Л.Шрагіної: «Життя в соціумі – це насамперед процес спілкування, взаємодії з іншими людьми. Небезпека й загроза від оточення змушують особистість замикатися в собі, бути обачною й боятися вільно висловлювати свої ідеї. Навпаки, відчуття безпеки й гармонії з навколишнім світом створює передумови для розквіту її індивідуальності. Але для розвитку творчих здібностей цього замало: необхідно ще й стимулювати один одного» [6, с. 11]. Та, повертаючись до проблеми стимулювального й гальмівного імпульсів щодо розвитку творчого

потенціалу особистості, відзначимо, що їхнім джерелом виступає розглянута вище неоднорідність навчального колективу, але, залежно від особистості студента, одні й ті самі чинники можуть виступати в одних випадках – стимулом, у інших – перешкодою для розвитку. Так, наявність у академічній групі яскравої особистості з високорозвиненим творчим потенціалом для одних студентів розкриватиме перспективи саморозвитку, для інших, менш упевнених у собі – може призвести до ухилення від творчого самовияву, відчуття меншовартості, негативних емоцій по відношенню до більш успішного товариша.

Саме тому вважаємо важливим складником викладання будь-якої дисципліни діагностичного етапу, на якому викладач має змогу в нескладній, загальнодоступній діяльності оцінити навчальну активність групи в цілому і окремих її членів, простежити готовність студентів до творчого самовияву, відзначити для себе «проблемні точки», над якими в подальшому працювати. Сутність цих «точок» пов'язана із змістом конкретної дисципліни і водночас торкається загальних вимог до діяльності менеджера, його креативності. Викладач повинен дібрати відповідну робочу лексику, вчитися доречно оперувати нею у взаємодії зі студентами.

Так, при викладанні німецької мови першокурсникам економічного факультету ми застосовуємо низку вправ, що не вимагають значних зусиль і затрат часу, і при цьому дають змогу звернути увагу на роботу кожного студента, підтримати його, акцентувати індивідуальні особливості творчого самовияву в навчальній діяльності. Однією з таких вправ є «Асоціограма». Її умовою є: написати за хвилину якомога більше слів за асоціацією до заданого, наприклад: der Stadt (Autos, Strassen, fahren, Schulen, Verkehr, Parks, Busse, Stadtbewohner). Здійснюючи перевірку, коментуємо таким чином, щоб кожен отриманий студентами результат мав позитивний аспект: багато слів – чудовий запас слів; мало слів – людина підійшла до справи надто вдумливо; асоціації не надто близькі – охоплено дуже масштабну картину; асоціації одноманітні – певно, нам представили те, що найулюбленіше... Вправа не носить вузько контролюючого характеру, тому такі судження викладача цілком припустимі, вони формують емоційну атмосферу на занятті і привчають доброзичливо ставитися до роботи кожного, не соромитися невмілості чи невдач, бачити в них лише проміжний етап на шляху до досконалості.

У результаті такої роботи ми маємо змогу диференціювати студентів відповідно до рівня їхньої готовності включитися до розвивальної творчої діяльності: високого досконалого (студенти почуваються в навчальному матеріалі впевнено й готові до подальшого творчого саморозвитку), середнього досконалого (студенти почуваються впевнено, проте в саморозвитку не надто зацікавлені), високого недосконалого (студенти прагнуть саморозвитку, база знань незначна), середнього недосконалого (студенти мають незначну базу знань і ситуативну активність у саморозвитку) та низького (невисокий рівень знань і пасивність щодо саморозвитку). Така диференціація, окрім завдань, окреслених нашим дослідженням, дозволяє викладачеві більш чітко визначити проблеми кожного студента у навчальній роботі, оскільки вона за самою своєю сутністю також містить обов'язковий творчий елемент.

У подальшому ми вибудовуємо роботу над курсом таким чином, щоб упродовж семестру кожен студент бодай декілька раз мав усі підстави оцінити власний результат як позитивний. Для цього добираємо різні види творчих вправ, застосовуємо електронне листування і рецензування завдань, аби підтримати слабших студентів і доречно використати результати роботи сильних, знаходимо форми оприлюднення кращих творчих здобутків тощо. Намагаємося включати майбутніх менеджерів у такі види роботи, де вони переймали б на себе роль провідного комуніканта, підтримуючи сприятливу психоемоційну атмосферу на занятті. Дослідження засвідчили, що така система роботи дозволяє значно підвищити активність творчого самовираження за рахунок прямої і опосередкованої підтримки кожного студента, коли вже впродовж

першого семестру спостерігається майже 50% перетікання контингенту в групи з більш вираженим прагненням до розвитку власного творчого потенціалу.

Висновки. Отже, джерело розвитку творчого потенціалу майбутнього менеджера ми бачимо у відповідній діяльності. Психологічним підґрунтям такої діяльності в нашому випадку є готовність студента до творчого самовияву, а педагогічним – готовність викладача забезпечити умови для такого самовияву, тобто сформувати сприятливе для розвитку творчого потенціалу студентів педагогічне середовище, комунікативним центром якого не лише виступає він сам, а й навчає цьому майбутніх менеджерів.

Список використаних джерел

1. Лукановська А.В. Творчий потенціал особистості: структурні компоненти / А.В. Лукановська // Проблеми сучасної психології. – 2010. – Вип. 8. – С. 630-644.
2. Равчина Т. Організація взаємодії студентів із освітнім середовищем у вищій школі / Тетяна Равчина // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2005. – Вип. 19. – Ч. 2. – С. 3-16.
3. Франк С. Професія – менеджер. Бути чи не бути? / Сергій Франк. – [Ел. ресурс]. – Режим доступу до дж. <http://osvita.ua/vnz/career/37106/>
4. Шаталов В.Ф. Учить всех, учить каждого / Виктор Фёдорович Шаталов // Педагогический поиск / Сост. И. Баженова. – М.: Педагогика, 1988. – С. 124-179.
5. Шевченко Н.Ф. Успішність студентів як проблема педагогіки вищої школи / Н.Ф. Шевченко, А.І. Шевченко. – [Ел. ресурс]. – Режим доступу до дж. <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2009/Pedagogi-2-2009/215-219.pdf>
6. Шрагіна Л. Технологія розвитку креативності / Лариса Шрагіна. – К.: Шкільний світ, 2010. – 160 с.
7. Яланська С. Психологічні засади розвитку творчості майбутніх учителів біологічних дисциплін: теорія і практика: Монографія / Світлана Яланська. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2010. – 332 с.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2016 р.

ДЗЕКУН Ю.

Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»,
Украина

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩЕГО МЕНЕДЖЕРА В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ВУЗЕ

В статье анализируется проблема развития творческого потенциала будущих менеджеров в условиях высшей школы. Рассматриваются факторы, способствующие такому развитию или тормозящие его. Автор затрагивает проблемы стимулирования творческого потенциала будущего менеджера экономической сферы. Рассматриваются в контексте индивидуального подхода особенности мотивации студента в творческой учебной деятельности. Формулируются требования к преподавателю как организатору развивающей среды при изучении иностранного языка.

Ключевые слова: *экономический вуз, студент, будущий менеджер, творческий потенциал, преподаватель, изучение иностранного языка, развивающая среда.*

DZEKUN Yu

Higher Educational Establishment of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and Trade»,
Ukraine

PSYCHO-PEDAGOGICAL FACTORS OF DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE MANAGERS IN AN ECONOMIC INSTITUTION

The article analyzes the problem of the development of creative potential of future managers in terms of higher education. The factors contributing to this development or hindering it. The author

touches upon the problem of stimulating the creative potential of the future manager of the economic sphere. Considered in the context of the individual features of student motivation approach in a creative learning activities. Formulates requirements for the teacher as the organizer of the developing environment in the study of a foreign language.

Source of creative potential of future managers we see in the relevant activities. Psychological basis of this activity in this case is the willingness of students to creative self-expression and teaching - teacher readiness to provide the conditions for such self-expression, that form favorable for the development of the creative potential of students of pedagogical environment.

Key words: *economic high school student, a future manager, creativity, teacher, foreign language learning, developing environment*